

Een stukje marlijn (?) *Makaira belgica* (Leriche, 1826) uit de Westerschelde?

Peter Moerdijk¹

Vele jaren ging ik mee op de jaarlijkse bottenvisexpedities op de Westerschelde. Een jaarlijkse traditie vanaf 1996 onder auspiciën van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en tegenhanger van de Kor & Bot vistochten op de Oosterschelde. Hieraan zijn de namen van schipper Jaap Schot en initiatiefnemer en toenmalig conservator van het Zeeuwsch Genootschap wijlen Sjaak Moraal verbonden (Moraal, 1996). Nu schipper Jaap Schot van zijn pensioen aan het genieten is heeft de huidige schipper laten weten dat deze Westerschelde-expedities na stilliggen door de coronamaatregelen helaas niet meer opgestart zullen worden.

Er werd steeds met de mosselkor gevist in het oostelijk deel van de Put van Terneuzen 'De Griete' op een diepte tussen 25 en 35 meter, dicht onder wal bij het kustlicht Margriet ter hoogte van de Margarethapolder. Ter plaatse worden sedimenten door de getijstromen uitgespoeld tot op de oligocene Klei van Boom. Getuige hiervan zijn de vaak opgeveste grote septariëknollen die bij het uit de netten glijden op het dek in stukken uiteenvielen. Een veelheid aan fossiele walvisbotten, haaiantanden, schelpen, fossiele krabben en dergelijke uit sedimenten van oligocene tot holocene ouderdom vormden in de loop der jaren een rijke buit.

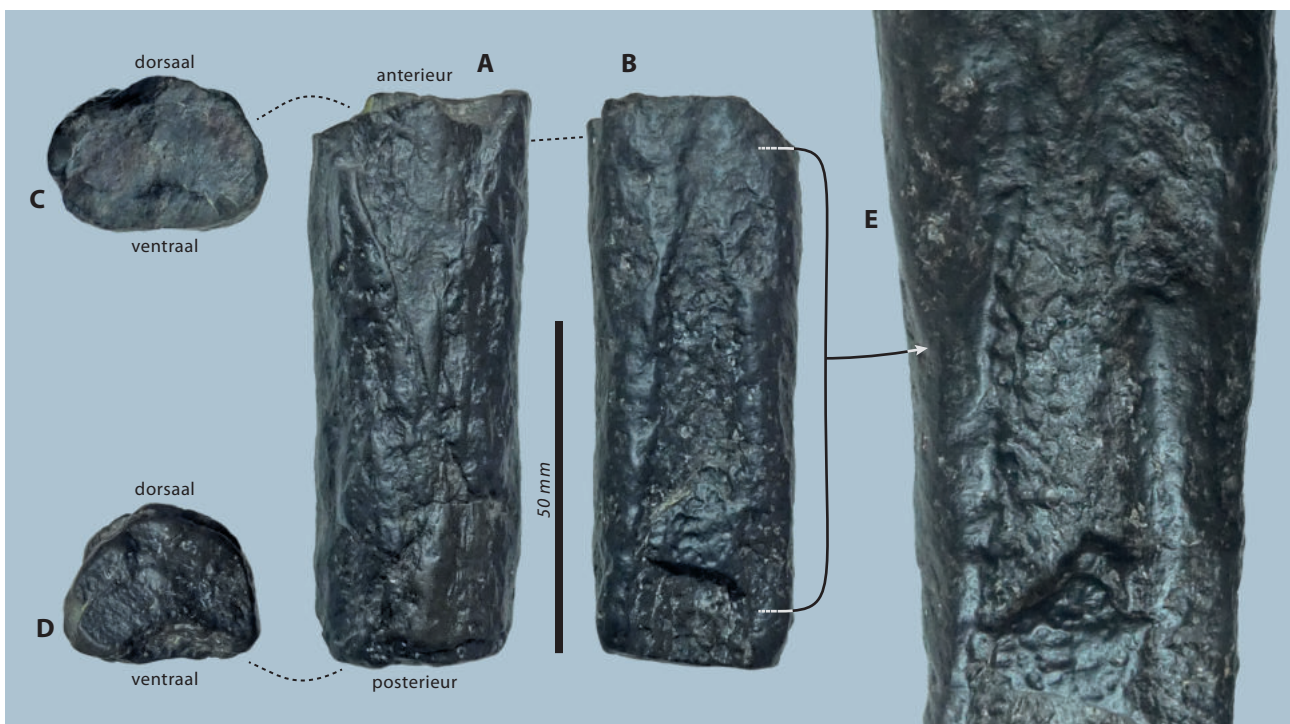
De bijzondere vangsten werden opgenomen in de collectie van het Genootschap. De specifieke belangstelling ging daarbij vooral uit naar resten van walvisachtigen van miocene en pliocene ouderdom. Deelnemers konden de zaken die daar niet voor in aanmerking kwamen meenemen. De rest ging terug de Westerschelde in.

Een van de 'rejects', een voor een groot deel met basaalplaatjes van zeepokken overdekt, min of meer cilindervormige fosforiet nam ik van een van de tochten mee naar huis en belandde in mijn verzameling 'overige' uit de Westerschelde. Mogelijk een stuk fossiel hout, dacht ik.

Enige tijd geleden viel mijn oog weer op het object en ik besloot het van de aangroei te ontdoen. Een geduldklusje, maar zo krijg je beter beeld van wat het is. Na de priegelige schoonmaak kwam een sterk gefosforitiseerd en kennelijk door verspoeling gesleten fossiel object tevoorschijn (fig. 1).

Het object meet in de lengte 87 millimeter. Wat opvalt is een duidelijke symmetrie van het fossiel. Al snel werd hierdoor duidelijk dat dit geen fossiel hout is, en ook als zoogdierbot is een dergelijk symmetrisch object niet thuis te brengen. Waarom de gedachte in me opkwam weet ik niet,

Fig. 1. Rostrum (?) *Makaira* cf. *belgica*. Het object uit de Put van Terneuzen meet in de lengte 87 mm. A is dorsaal aanzicht; B is ventraal aanzicht; C is anterior aanzicht; D is posterieur aanzicht; E is detail van B.

maar ik bedacht me dat het weleens een stuk rostrum van een zwaard- of zeilvis of iets dergelijks zou kunnen zijn. Vanuit die gedachte ben ik verder gaan zoeken in literatuur over de tertiaire visfauna van België en op het internet.

Gezien de ouderdom van de faunaresten die uit de Westerschelde worden opgevoerd ligt een oligocene of jongere herkomst het meest voor de hand. Uit het Oligoceen van België (Leriche, 1910) is een zwaardvis bekend: *Xiphias rupeliensis* Leriche, 1908. De rostra van *Xiphias* zijn echter sterk afgeplat. En dat is zeker niet het geval bij dit fossiel. Daarmee wordt de zoektocht beperkt tot de Istiophoridae, de zeilvissen en marlijnen.

Uit het Mioceen is *Brachyrhynchus belgicus* Leriche, 1826 beschreven. De soort wordt op de KBIN-site ten onrechte toegeschreven aan Van Beneden (1871). Het werk van Van Beneden vermeldt namelijk geen soort *belgicus* uit deze of verwante families. Wel beschrijft hij *Brachyrhynchus teretirostris* (Rüttimeyer), gebaseerd op een rostrum uit het Pliocene van Montpellier en rekent het rostrum uit het Mioceen van Antwerpen tot dezelfde soort. Leriche beschrijft eerst in zijn werk uit 1826 het Antwerpse rostrum als een van *teretirostris* afzonderlijke soort en geeft deze de naam *belgicus*. De soort moet dus aan Leriche worden toegeschreven. Schulz (1987) toont later aan dat de genusnaam *Brachyrhynchus* ongeldig is en vermoedt dat de soort in *Makaira* hoort ("Die von Leriche 1926... zu *Brachyrhynchus* gestellte Art *belgicus* ist meiner Meinung ein Istiophoridae und wahrscheinlich zu *Makaira* zu stellen"). Waarmee de naam van deze fossiele marlijn (?) *Makaira belgica* (Leriche, 1826) zou moeten zijn.

Als we het object beter bekijken dan zien we aan de voorzijde een oude breuk; het stuk is kennelijk gebroken voordat het verspoeld raakte. Aan de achterzijde is het fossiel ook afgebroken, maar hier is de breuk vers (heeft iemand het ontbrekende deel meegenomen en nog in bezit?). De buitenzijde is nogal onregelmatig. Aan de onderzijde (ventraal) is het fossiel over de lengterichting uitgehold. Aan de voorzijde is de uitholling nauwelijks aangeduid, maar deze wordt naar de achterkant toe allengs groter. In de uitholling lijkt een soort grove putjesstructuur waar te nemen, evenals op een kleinere rest van een opvulling die in de uitholling is achtergebleven. Dit kunnen de alveolen zijn van tandjes waarmee het rostrum van Xiphophoridae bedekt is. Aan de bovenzijde (dorsaal) vertoont het oppervlak van het fossiel in het midden een aangeduid hoog driehoekig gebied, waarbinnen de oppervlaktestructuur afwijkt van de rest van het object. Aanduidingen van eventuele voedingskanalen zijn aan beide breukvakken niet dan met verbeeldingskracht waar te nemen.

De vraag is nu of dit Westerscheldefossiel tot (?) *Makaira belgica* behoort. Van het rostrum waar (?) *Makaira belgica* op gebaseerd is, is niet alleen een afbeelding beschikbaar in het werk van Leriche (1926), maar op de KBIN site is tevens een 3D-model* te zien, waarmee je dit type-materiaal aan alle zijden kunt bekijken. Maar hierop is het gedeelte met de uitholling helaas niet aanwezig. Het enige

uit Nederland, Groenlo, groeve Wiegink bekende exemplaar (Deinse, 1953) is kleiner en betreft de top van het rostrum. Wel kwam ik een afbeelding tegen op een commerciële site, waar een rostrum van *Makaira spec.* uit het Pliocene of Mioceen van South Carolina wordt getoond waarop een gelijkende structuur vrij dicht aan de basis van het rostrum te zien is. Daarmee zijn de mogelijkheden om dichter bij 'de waarheid' te komen wel zo'n beetje uitgeput. Mijn conclusie: hoogst waarschijnlijk een fossiel van een marlijn, dat ik determineer als (?) *Makaira spec.* cf. *belgica* (Leriche, 1826).

Maar mogelijk heeft iemand een betere gedachte over de identiteit van het fossiel: zie onderstaand e-mailadres!

Dank aan Max Pijpelink, die kritisch met me meedacht, wees op literatuur en zich daar ook in verdiepte en de voorzichtige determinatie als (?) *Makaira belgica* ondersteunt. Maar zeker aan Jaap Schot en familie, die jaarlijks bereid waren de Westerschelde visexpedities te verzorgen.

Literatuur

- Leriche, M., 1910. Les poissons oligocènes de la Belgique. – Mémoires du Musée Royal d'Histoire Naturelle de Belgique Tome V: 231-363 (<https://archive.org/details/mmoiresdumuseroy5190muse/page/n361/mode/2up>)
- Leriche M., 1926. Les poissons néogènes de la Belgique. – Mémoires du Musée Royal d'Histoire Naturelle de Belgique 32: 366-472. (<https://biblio.naturalsciences.be/rbins-publications/memoires/32-1926/vol-32-025126x-text.pdf>)
- Moraal, Sjaak, 1996. Vissen naar fossiele beenderen. – Voluta 2 (2): 5-9.
- Post, K., J.W.F. Reumer, 2016. History and future of the paleontological surveys in the Westerschelde Estuary (The Netherlands). – Deinsea 16: 1-9.
- Schultz, O., 1987. Taxonomische Neugruppierung der Überfamilie Xiphioidea (Pisces, Osteichthyes). – Annalen Naturhistorisches Museum Wien, Serie A, für Mineralogie und Petrographie, Geologie und Paleontologie, Anthropologie und Prähistorie 89: 95-202
- Van Beneden, P.J., 1871. Recherches sur quelques poissons fossiles de la Belgique. – Bulletins de l'Académie royale de Belgique, 2ième série, 31: 493-518.
- Van Deinse, B.A., 1953. Fishes in Upper Miocene and Lower Pleistocene deposits in the Netherlands. – Mededelingen van de Geologische Stichting, Nieuwe Serie 7: 5-11, 3 pl.

¹Peter Moerdijk, e-mail: moerdijkpw@zeelandnet.nl

* 3D-model is te bekijken (als *Brachyrhynchus belgicus* Leriche, 1826) op <https://virtualcollections.naturalsciences.be/virtualcollections/paleontology/Fossil%20Vertebrates/Fossil%20Fishes/brachyrhynchus-belgicus-leriche-1924>.